

POSTANOWIENIE

Dnia 18 października 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie ze skarg Gminy K. oraz Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta K. zastępowanego przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa o wznowienie postępowania w sprawie z powództwa "P." sp. z o.o. przeciwko Skarbowi Państwa - Prezydentowi Miasta K. i Gminie K. o uzgodnienie treści księgi wieczystej zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 21 września 2005 r. sygn. akt [...], po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu niejawnym w dniu 18 października 2007 r., zażalenia pozwanych na postanowienie Sądu Okręgowego w K. z dnia 11 kwietnia 2007 r., sygn. akt [...],

1) uchyla zaskarżone postanowienie w punktach 1 i 4 i w tym zakresie przekazuje skargi do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K. pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego

2) odrzuca zażalenia w pozostałych częściach.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. w sprawie z powództwa „P.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, przeciwko Skarbowi Państwa – Prezydentowi Miasta K. i Gminie K. o uzgodnienie treści księgi wieczystej na skutek apelacji pozwanych od wyroku częściowego Sądu Rejonowego w K. z dnia 25 lutego 2005 r., wyrokiem z dnia 21 września 2005 r. oddalił obie apelacje. W ocenie Sądu Okręgowego pozwany nie wykazał, że w trybie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej nabył własność spornej nieruchomości. W okresie obowiązywania dekretu PKWN w sprawach, czy dana nieruchomość podlegała pod działanie przepisu art. 2 ust. 1 lit. e dekretu, ówczesne wojewódzkie urzędy ziemskie wydawały stosowne decyzje administracyjne. W nawiązaniu do tych decyzji wydawały następnie zaświadczenia, które stanowiły podstawę wpisu do księgi wieczystej. Zgodnie z obowiązującą zasadą rozkładu ciężaru dowodu, skoro strona pozwana opierała swoje stanowisko w sprawie na skutkach prawnych wpływających z decyzji administracyjnej wydanej przez stosowne organy administracji, to fakt istnienia tej decyzji powinna była wykazać. Strona pozwana nie wykazała żadnymi dowodami, że decyzja taka w istocie istniała, w konsekwencji Sąd realizując zasadę kontradyktoryjności w procesie cywilnym musiał uznać stanowisko strony przeciwnej.

Pozwany Skarb Państwa wniósł od powyższego wyroku skargę o wznowienie postępowania, opierając ją na podstawie wskazanej w art. 403 § 2 k.p.c., powołując się na fakt, że w dniu 23 marca 2006 r. powziął wiadomości o istnieniu i treści dokumentów, które mogły mieć istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Skarżący przedstawił następujące dokumenty:

- ostateczną decyzję administracyjną Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 27 lutego 1996 r., utrzymującą w mocy decyzję Wojewody z dnia 5 lipca 1993 r., która według wnoszącego skargę miała potwierdzać przejście spornych nieruchomości na własność Skarbu Państwa w trybie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu PKWN o przeprowadzeniu reformy rolnej z dnia 6 września 1944 r. (Dz. U. 1945, nr 3, poz. 13)

- prawomocny wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 lutego 1998 r., oddalający skargę na wymienioną decyzję.

W uzasadnieniu skargi wskazał, że Prezydentowi Miasta K. w toku postępowania nie były znane dokumenty, które mogłyby mieć istotny wpływ na wynik sprawy. W szczególności Prezydentowi Miasta K. nie była znana ostateczna decyzja administracyjna z dnia 27 lutego 1996 r., która potwierdza, iż Skarb Państwa nabył na podstawie art. 2 dekretu o reformie rolnej sporne nieruchomości, jak też decyzja organu I instancji z dnia 5 lipca 1993 r. zwłaszcza, że adresatem tych decyzji był jedynie wnioskodawca i nie zostały one skierowane, ani do Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta K., ani do gminy. Również prawomocny wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego, oddalający skargę od w/w decyzji organu II instancji, nie był w posiadaniu Prezydenta Miasta K. i nie mógł być powołany w procesie. Zdaniem skarżącego oczywiste jest, że przedmiotowe dokumenty mogły mieć wpływ na ostateczne rozstrzygnięcie sądu, bowiem dowodzą jako dokumentu urzędowe faktu przejęcia na własność spornych nieruchomości przez Skarb Państwa.

W ocenie skarżącego, reprezentujący w niniejszej sprawie Skarb Państwa Prezydent Miasta K. dochował należytej staranności poszukując dokumentów potwierdzających prawdziwość wpisów w księgach wieczystych. W szczególności występował do Urzędu Wojewódzkiego o wydanie dokumentów dotyczących spornej nieruchomości. W związku z powyższym należy przyjąć, że uzyskanie dopiero dnia 23 marca 2006 r. dokumentów należy traktować jako wykrycie środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu.

Skargę o wznowienie postępowania od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 25 lutego 2005 r., wniosła również pozwana Gmina Miejska K., opierając ją na tej samej co pozwany Skarb Państwa, podstawie faktycznej i prawnej.

Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 11 kwietnia 2007 r. odrzucił obie skargi argumentując, że nie można przyjąć, iż strona pozwana później (czyli po uprawomocnieniu się wyroku) dowiedziała się o potrzebie i możliwości uzyskania

dowodu w postaci decyzji, albowiem zarówno potrzeba jak i możliwość istniały już w trakcie postępowania, o czym strona pozwana musiała wiedzieć, a ewentualny brak wiedzy w powołanym zakresie nie może być uznany za usprawiedliwiony. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę na fakt, że Wojewoda (obecnie Wojewoda M.) jest reprezentantem Skarbu Państwa na szczeblu wojewódzkim, zaś Prezydent Miasta K. jest reprezentantem Skarbu Państwa na szczeblu powiatowym, a jednocześnie organem Gminy K. W takiej sytuacji nie jest dopuszczalne zasłanianie się przez Skarb Państwa zastępowany przez Prokuratorię Generalną, a wcześniej przez Prezydenta Miasta K. niezajomością faktów lub dowodów, które są znane Wojewodzie – statio fisci Skarbu Państwa. Niemożność skorzystania ze środka dowodowego nie zachodzi bowiem w sytuacji, gdy istniała obiektywna możliwość powołania ich w tym postępowaniu, a tylko na skutek opieszałości, zaniedbania, zapomnienia czy błędnej oceny potrzeby ich powołania strona tego nie uczyniła. W ocenie Sądu Okręgowego taka sytuacja wystąpiła w niniejszej sprawie, gdzie różne statio fisci Skarbu Państwa podejmują działania, o których wzajemnie nie wiedziały. Z treści art. 403 § 2 k.p.c. wynika, że „wykrycie” odnosi się do dowodów w poprzednim postępowaniu nie znanych stronom, a stroną postępowania był Skarb Państwa. Zdaniem Sądu Okręgowego, w niniejszej sprawie istotą obu skarg było naprawienie błędów strony pozwanej popełnionych w postępowaniu przed sądem I i II instancji.

W zażaleniu na powyższe orzeczenie Skarb Państwa reprezentowany przez Prezydenta Miasta K. podniósł zarzut naruszenia art. 410 § 1 k.p.c. w zw. z art. 403 § 2 k.p.c. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie poprzez przyjęcie, że skarga pozwanego jest niedopuszczalna. Zrzucając powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania.

Skarżący w uzasadnieniu zajętego stanowiska podniósł, że zastrzeżenia buzi dokonana przez Sąd Okręgowy wykładnia art. 403 § 2 k.p.c., zgodnie z którą Skarb Państwa reprezentowany przez Prezydenta Miasta K. nigdy nie może nie wiedzieć o okolicznościach faktycznych lub środkach dowodowych, które mogły być lub były znane w toku procesu innym jednostkom organizacyjnym Skarbu Państwa. W analizowanej sprawie teza ta dotyczy konsekwencji wykrycia przez Prezydenta

Miasta K. po zakończeniu procesu decyzji Wojewody K. z dnia 5 lipca 1993 r., decyzji Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 27 lutego 1996 r. oraz wyroku NSA z dnia 5 lutego 1998 r. W dalszej części uzasadnienia skarżący zauważa, że Skarb Państwa jest szczególną osobą prawną, do której nie można odnosić konsekwencji teorii organów osoby prawnej. Nie można bowiem zakładać, iż każdy dokument czy fakt, który był w przeszłości znany jednej z jednostek organizacyjnych, jest automatycznie znany Skarbowi Państwa. W ocenie skarżącego, pogląd przedstawiony przez Sąd Okręgowy całkowicie abstrahuje od realiów i doświadczenia życiowego. Nie można bowiem przyjmować, że Skarb Państwa w każdym procesie sądowym zna wszelkie fakty i środki dowodowe, które pozostałe jednostki organizacyjne Skarbu Państwa, których w skali kraju jest kilka tysięcy, mają lub mogą mieć w dyspozycji.

Dodatkowo skarżący podniósł, że reprezentujący Skarb Państwa Prezydent Miasta K. nie uchybił żadnym rozsądnym standardom działania i podejmował szeroko zakrojone poszukiwania środków dowodowych (aktów administracyjnych), które mogłyby być podstawą rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie.

Zażalenie od powyższego orzeczenia wniosła również pozwana Gmina Miejska K., podnosząc, że nie miała w toku wznawianego postępowania możliwości uzyskania wiadomości o decyzji z dnia 5 lipca 1993 r. i nie miała dostępu do niej, co oznacza że nie mogła skorzystać z tego dowodu w poprzednim postępowaniu w rozumieniu art. 403 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Okręgowy w K., dokonał prawidłowej wykładni przepisu art. 403 § 2 k.p.c., na podstawie którego można żądać wznowienia postępowania w razie późniejszego wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu. Przepis ten wielokrotnie był przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego i jego interpretacja nie budzi wątpliwości.

W postanowieniu z dnia 15 maja 1968 r., I CO 1/68, (OSNC 1969, nr 2, poz. 36) Sąd Najwyższy trafnie wyjaśnił, że: „wykrycie odnosi się do okoliczności i dowodów w poprzednim postępowaniu w ogóle nie ujawnionych i podówczas

nieujawnialnych, bo nie znanych stronom. Nie odnosi się ono zaś do okoliczności i dowodów jawnych z materiału poprzedniego postępowania, a tylko nie dostrzeżonych przez stronę”. Pogląd ten znajduje odzwierciedlenie również w nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego. W postanowieniu z dnia 4 marca 2005 r., III CZP 134/04, (nie publ.) Sąd Najwyższy odnosząc się do podstawy wznowienia wskazanej w art. 403 § 2 k.p.c. wyróżnił okoliczności faktyczne i środki dowodowe „ujawnialne” i „nieujawnialne” stając na stanowisku, że: „wykrycie okoliczności faktycznych lub dowodów dotyczy faktów i środków dowodowych, które poza przesłanką ich nieujawnienia w postępowaniu prawomocnie zakończonym powinny być dla strony skarżącej "nieujawnialne". Przepis ten obejmuje fakty nieujawnialne albo stronie nieznane i dla niej niedostępne. Fakty natomiast ujawnialne, czyli te, które strona powinna znać, tj. miała możliwość dostępu do nich, nie są objęte hipotezą tego przepisu”.

Warto też przytoczyć pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w postanowieniu z dnia 7 marca 2007 r., II CZ 5/07, (nie publ.), zgodnie z którym przez wykrycie nowego środka dowodowego (art. 403 § 2 k.p.c.) rozumieć należy nie tylko powzięcie wiedzy o jego istnieniu, lecz także uzyskanie możliwości skorzystania ze środka dowodowego, o którego istnieniu strona w poprzednim postępowaniu zakończonym prawomocnym wyrokiem wprawdzie wiedziała, jednak nie mogła na niego się powołać, nie wiedząc gdzie się znajduje.

W utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego akcentuje się również – na co trafnie zwrócił uwagę Sąd Okręgowy – obiektywny charakter „niemożności skorzystania w poprzednim postępowaniu z określonego środka dowodowego czy też okoliczności faktycznych. Przyjmuje się, że niemożność ta nie zachodzi, gdy istniała obiektywna możliwość powołania ich w tym postępowaniu, a tylko na skutek opieszałości, zaniedbania, zapomnienia czy błędnej oceny potrzeby ich powołania strona tego nie uczyniła. Pogląd ten oparty jest na założeniu, że skarga o wznowienie postępowania, będąca nadzwyczajnym środkiem prawnym nie służy do eliminacji braku aktywności czy popełnionych przez stronę błędów przy prowadzeniu sprawy (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 lutego 1999 r., II CKN 807/98, (nie publ.); z dnia 10 czerwca 1999 r., III CKN 458/99, (nie

publ.); z dnia 7 marca 2007 r., II CZ 5/07, (nie publ.); z dnia 12 września 2007 r., I CZ 105/07, (nie publ.).

Nie można się jednak zgodzić ze stanowiskiem Sądu Okręgowego jakoby w poprzednim postępowaniu istniała obiektywna możliwość powołania przedstawionych przez stronę pozwaną środków dowodowych, a tylko na skutek opieszałości, zaniedbania, czy błędnej oceny ich powołania strona tego nie uczyniła. Słusznie podnoszą skarżący, że dołożyli należytej staranności wymaganej w okolicznościach niniejszej sprawy celem wykrycia w poprzednim postępowaniu środków dowodowych w postaci przedmiotowych decyzji administracyjnych i wyroku NSA. Okolicznością utrudniającą odnalezienie tych dokumentów był niewątpliwie fakt, że zostały one wydane nie w sprawie „P.” Spółki z o.o. przeciwko Skarbowi Państwa lub Gminie Miejskiej K., lecz z wniosku J.T. w postępowaniu administracyjnym. Decyzja Wojewody z dnia 5 lipca 1993 r. została doręczona wnioskodawcy oraz Wydziałowi Rozwoju Regionalnego Urzędu Wojewódzkiego. Również decyzja administracyjna Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 27 lutego 1996 r. utrzymującą w mocy decyzję Wojewody K., jak i prawomocny wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 lutego 1998 r., oddalający skargę na wymienioną decyzję nie zostały doręczone stronie pozwanej.

W postanowieniu z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZ 34/06, (nie publ.) Sąd Najwyższy trafnie stwierdził, że wykrycie nowych okoliczności lub środków dowodowych w rozumieniu art. 403 § 2 k.p.c. nie zachodzi, jeśli strona żądająca wznowienia postępowania powołuje się na dane z jawnego rejestru publicznego wpisane tam przed zakończeniem postępowania. Należy jednak zważyć, że w obrocie prawnym nie funkcjonuje żaden centralny rejestr decyzji administracyjnych, a sposób ich ewidencjonowania ma charakter zdecentralizowany. Co do zasady każda jednostka organizacyjna Skarbu Państwa wykonująca zadania z zakresu administracji publicznej prowadzi biurowość we własnym zakresie, posiada własne archiwum w którym przechowywane są stosowne dokumenty. W obrocie występują także jednostki wyspecjalizowane w archiwizacji danych takie jak Archiwum Państwowe, Archiwum Akt Nowych. Nie bez znaczenia jest również fakt, że archiwizacja dokumentów tylko w ograniczonym zakresie podlega informatyzacji. Z tych względów w praktyce niekiedy mogą

powstać i powstają trudności z odnalezieniem konkretnych dokumentów, które są w posiadaniu bliżej nie określonej jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa.

Zarówno pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Prezydenta Miasta K., jak i Gmina Miejska K. w poprzednim postępowaniu podejmowali działania mające na celu odnalezienie środków dowodowych, mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy. W tym celu strona pozwana zwracała się do Archiwum Zakładowego Urzędu Wojewódzkiego, Archiwum Państwowego, Archiwum Akt Nowych. Nie sposób uznać, że działania te były nie wystarczające bowiem nie przyniosły zakładanego rezultatu. Nie można też obarczać winą za sposób funkcjonowania administracji publicznej strony procesu, przy czym bez znaczenia jest w tym przypadku, że stroną tą jest Skarb Państwa.

Pogląd Sądu Okręgowego, że Skarb Państwa zna wszelkie fakty lub dowody znane jakimkolwiek statio fisci Skarbu Państwa, jest nie tylko sprzeczny z zasadami doświadczenia życiowego ale przede wszystkim nie wytrzymuje siły argumentów natury jurystycznej. Pogląd ten nie uwzględnia specyfiki Skarbu Państwa jako szczególnego rodzaju osoby prawnej (art. 33 i 34 k.c.). Szczególna jest zarówno pozycja ustrojowa Skarbu Państwa jako podmiotu prawa publicznego i prywatnego (sfera imperium i sfera dominium) jak i sposób jego organizacji. Skarb Państwa nie ma siedziby ani organów w rozumieniu art. 38 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 1995 r., I CRN 24/95, OSNC 1995, nr 7-8, poz. 117; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2001, III CZP 10/01, OSNC 2001, nr 10, poz. 147).

Specyfika Skarbu Państwa jako szczególnego rodzaju osoby prawnej została również uwzględniona przez ustawodawcę na gruncie kodeksu postępowania cywilnego, gdzie niektóre instytucje uregulowane są w sposób odmienny w stosunku do Skarbu Państwa względem pozostałych osób prawnych. Tytułem przykładu można podać, że powództwo przeciwko Skarbowi Państwa wytacza się według siedziby państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie (art. 29 k.p.c.). Czynności procesowe za Skarb Państwa podejmuje organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ

jednostki nadrzędnej, a w pewnym zakresie Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa (art. 67 § 2 k.p.c.). Za Skarb Państwa sąd może przesłuchać w charakterze strony osoby powołane dla reprezentowania państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub inne wskazane osoby. W postępowaniu egzekucyjnym, jeżeli dłużnikiem jest Skarb Państwa, wierzyciel – wskazując na tytuł egzekucyjny – wzywa do spełnienia świadczenia bezpośrednio państwowa jednostkę organizacyjną, z którą działalnością wiąże się to świadczenie. Jednostka ta jest obowiązana spełnić niezwłocznie świadczone stwierdzone tytułem egzekucyjnym (art. 1060 § 1 k.p.c.). Z powyższego wynika, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego w sposób wyraźny, utożsamiają działania podejmowane przez konkretną jednostkę organizacyjną Skarbu Państwa z działaniami Skarbu Państwa jako strony postępowania i dotyczy to zarówno postępowania rozpoznawczego jak i wykonawczego.

W przypadku, gdy sąd dokonuje oceny działań podejmowanych przez stronę w celu wykrycia okoliczności faktycznych i środków dowodowych niezbędnych dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 403 § 2 k.p.c.), a w szczególności gdy bada, czy w poprzednim postępowaniu istniała obiektywna możliwość powołania przedstawionych przez stronę środków dowodowych, a tylko na skutek opieszałości, zaniedbania, czy błędnej oceny ich powołania strona tego nie uczyniła, to również musi uwzględnić specyfikę Skarbu Państwa jako strony procesowej reprezentowanej przez konkretną statio fisci. Bez znaczenia w tym przypadku są działania, czy też „świadomość i wiedza” innych, nie występujących w procesie statio fisci Skarbu Państwa. Żadne argumenty natury jurystycznej czy też pragmatycznej nie przemawiają za tym aby ocenę możliwości skorzystania ze środków dowodowych przez Skarb Państwa żądający wznowienia postępowania (art. 403 § 2 k.p.c.) odnieść do innej jednostki organizacyjnej, niż ta która podejmowała czynności procesowe w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w punkcie 1 w sentencji.

Zgodnie z art. 394¹ § 2 k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje jedynie na postanowienia Sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie z wyłączeniem postanowień wymienionych w art. 398¹ § 1 k.p.c. oraz wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie Sądu pierwszej instancji. Postanowienia Sądu drugiej instancji w przedmiocie oddalenia wniosku o wstrzymanie wykonania wyroku oraz oddalenia wniosku o zabezpieczenie skargi dotyczą kwestii ubocznych, wпадkowych, nie związanych z istotą sprawy i jako takie nie kończą postępowania w sprawie. Dlatego Sąd Najwyższy na podstawie art. 370 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. oraz art. 398²¹ k.p.c. odrzucił zażalenie w pozostałej części.